

Van de redactie

De redactie van het Natuurhistorisch Maandblad is één van die gelukkige redacties die, dankzij een voldoende aanbod van kopij, niet telkens zelf 'hun' blad vol behoeven te schrijven. Toch verrichten ook de redactieleden elk op hun eigen gebied onderzoek dat tot publicaties aanleiding geeft. Het is dan ook door een toevallige samenloop van omstandigheden dat in deze aflevering van het Maandblad van drie redactieleden tegelijk artikelen zijn opgenomen.

In de eerste plaats is dat een artikel van Douwe de Graaf over het opnieuw vinden van Stinkend streepzaad in Nederland. Interessant is dat deze plant aangetroffen werd op de nieuwe hellingen die ontstaan zijn binnen de EÑCI-groeve in de Sint Pietersberg. Dus zowaar een positief effect van de mergelwinning!?

Dan is er een artikel van Lex Meijer over de mosasauriër Carinodens belgicus die in het verleden ook voor de Limburgse Krijtafzettingen beschreven is. Een nadere bestudering van het beschikbare materiaal heeft echter aangetoond dat dit niet juist is.

Tenslotte een artikel van mijzelf naar aanleiding van de zeldzame vondst van een Tuinslak met een 'verkeerd-om' gewonden slakkehuis. Het artikel beschrijft naast de vondst zelf, hoe vaak dit voorkomt en waardoor 'verkeerd-om' gewondenheid verklaard zou kunnen worden.

Naast de artikelen van leden van de redactie is er nog een vierde hoofdartikel en wel van de heren Mabelis en Turin. Een artikel dat het eerste is in een reeks van artikelen over de ongewervelde dieren die op de Zuid-Limburgse kalkgraslanden gevonden worden. Dit eerste, inleidende, artikel gaat met name over de verschillende typen beheer die op de kalkgraslanden worden toegepast en de gevolgen die deze voor het dierenleven kunnen hebben. Aangezien er weinig over de dieren die op kalkgraslanden voorkomen bekend is, ligt het in de bedoeling de complete reeks artikelen uiteindelijk te bundelen in een publicatie.

A.J. Lever

Verslagen van de maandelijkse bijeenkomsten

Te Heerlen op 8 november 1982

De voorzitter opende de goed bezochte vergadering, waarna gelegenheid was tot het doen van mededelingen en vragen. Het bleek dat in het afgelopen weekeinde een vrij sterke trek van Kraanvogels was waargenomen. Hierna werd overgegaan tot het onderwerp van de avond, de voordracht van de heer D. Cruysberg over de tocht die hij met enkele vrienden maakte naar Nepal en het Himalaya-gebergte.

Deze voordracht onderscheidde zich van de gebruikelijke doordat er veel aandacht werd besteed aan details. Hoewel het sportieve en avontuurlijke element in deze tocht vanzelfsprekend niet ontbrak, zagen we veel opnamen van insecten, vogels, reptielen en kleine zoogdieren. Uit het plantenrijk zagen we vertegenwoordigers uit het tropische woud en van de sneeuw-grens. Hierbij werd vooral aandacht aan de kleinere kruiden en hun standplaatsen geschonken.

Evenals in Europa zagen we boven de boomgrens veel polsterplanten en aangepaste dwergvormen. Van de volgende families zagen we vertegenwoordigers: Equisetaceae, Liliaceae, Iridaceae, Orchidaceae, Polygoniaceae, Ranunculaceae, Umbelliferae, Primulaceae, Scrophulariaceae, Labiatae en Gentianaceae. De getoonde orchideeën leefden op de grond. Ze hadden merendeels opvallende kleuren (geel-groen zoals b.v. onze Keveorchis).

We hadden veel respect voor de kwaliteit van de opnamen, die na een zware dagmars werden gemaakt, of onderweg wanneer de achterstand door de voor de opname benodigde tijd in moeilijk terrein weer moest worden ingehaald.

Te Maastricht op 2 december

De voorzitter opende de bijeenkomst met een hartelijk welkom aan de heer E.J. Weeda die deze avond zou spreken over de werkwijze die op het Rijks-

herbarium te Leiden wordt gevolgd bij het samenstellen van de Atlas van de Nederlandse Flora. Daarna lichtte hij het programma voor de komende maanden toe (zie achterzijde van dit Maandblad). Vervolgens was er gelegenheid om korte mededelingen te doen en naturalia te tonen.

De heer E. Blink liet een oranje bekerzwam zien die gevonden was op kale plekken in een door paarden begraasd weiland.

De heer J. Heerkens Thijssen meldde waarnemingen van Kraanvogels (*Grus grus*): op vrijdag 5 november om 16 uur 35 een groep van 67 vogels en op zaterdag 6 november om 8 uur 50 een groep van 139 vogels. Beide groepen vlogen in zuid-zuidwestelijke richting en werden waargenomen te Maastricht-St. Pieter. De heer P. Kemp zag op 6 november om 14 uur 10 bij Gellik een groep van circa 150 Kraanvogels in zuid-zuidwestelijke richting vliegen. Om 16 uur hoorde hij nog een groep waarvan het aantal niet achterhaald kon worden. Michel Lebon en Maurice Walraven meldten enkele

late waarnemingen van zwaluwen, onder andere een Huiszwaluw op 6 november. Michel Lebon wees voorts op de zogenaamde "mezen-reünies" die in deze tijd veel te zien zijn: groepen Kool-, Pimpel-, Zwartkop-, Kuif- en soms Staartmeesjes die al voedselzoekend gezamenlijk rondtrekken. Soms is ook nog wel eens een Bonte specht te zien. Half november leek een massale trek van Goudhaantjes te zijn. Op het oude kerkhof aan de Tongerse weg te Maastricht werden er zeer veel gezien.

De heer D. Th. de Graaf verraste de aanwezigen door mee te delen dat vandaag de 50.000 ste bezoeker van dit jaar aan het Natuurhistorisch Museum Maastricht kon worden geteld. De voorzitter, Dr. A.J. Lever, meende dat een felicitatie namens Kring Maastricht aan de directeur en medewerkers van "ons museum" zeker op zijn plaats zou zijn en vroeg de heer de Graaf deze felicitaties over te willen brengen. Het is een verheugend feit dat "ons museum" in staat blijkt telkenjare meer bezoekers te trekken.

Vervolgens kreeg de heer E.J. Weeda het woord. Spreker ging aan de hand van demonstratiemateriaal en dia's in op de geschiedenis, de huidige stand van zaken en de problemen bij het samenstellen van de Atlas van de Nederlandse Flora (waarvan in 1980 het eerste deel verschenen is). Op enkele punten uit het betoog wordt hieronder ingegaan.

Opgaven van plantevondsten worden niet klakkeloos door de medewerkers aan de Atlas overgenomen. Er kunnen verschillende redenen zijn om op zijn minst vraagtekens te zetten bij bepaalde opgaven. Dat is bijvoorbeeld het geval als de vondst gedaan is op een plaats die sterk afwijkt van de verdere verspreiding van de soort, zeker wanneer de opgave in de loop van de tijd niet herhaald wordt. In een dergelijk geval kan het ontbreken van herbariummateriaal ertoe leiden dat de vondst als "mogelijk onjuist" beschouwd wordt. Zo zijn opgaven van de Ruwe bieze (*Scirpus lacustris* subsp. *glaucus*) van buiten het kustgebied onbetrouwbaar als er geen

herbariummateriaal van is; verwarring met de Mattenbies (*S. lacustris* subsp. *lacustris*) is dan waarschijnlijk. Groot moerasscherm (*Apium nodiflorum*) werd door Zonneveld gekenschetst als "nepeppe" daar deze soort vaak met de Kleine waterpeppe (*Sium erectum*) wordt verward. Opgaven van Groot moerasscherm uit het noordoosten des lands worden geen van allen door herbariummateriaal gesteund. Spreker houdt het erop dat hier verwarring met de Kleine waterpeppe is opgetreden.

Verder kunnen de opvattingen omtrent de wederzijdse afgrenzing van plantesoorten veranderen. Een vorm van wolfsmelk die vroeger als een breedbladige Cypreswolfsmelk (*Euphorbia cyparissias*) werd beschouwd, geldt nu als een smalbladige Heksenmelk (*E. esula*). Vele opgaven van Cypreswolfsmelk zijn daardoor onzeker geworden en zijn bij ontbreken van herbariummateriaal niet terecht te brengen.

Globaal komt het er op neer dat in zulke gevallen aan de hand van herbariummateriaal de contouren van een verspreidingskaartje worden bepaald en dat het kaartje binnen die contouren wordt "opgevuld" met de gegevens van de tienduizenden streeplijsten en waarnemingskaartjes. Ook wordt veel literatuur nagegaan op waarnemingen.

In dit verband pleitte spreker ervoor om, wanneer dit maar enigszins mogelijk is, de gegevens uit onderzoeksrapporten e.d. op de bij het Rijksherbarium en bij de Plantenstudiegroep van het Genootschap verkrijgbare waarnemingskaartjes over te brengen en aldus op te sturen (voor wat het Limburgse betreft bij voorkeur via de secretaris van de Plantenstudiegroep). Van sommige soorten worden allèen waarnemingen verwerkt die gesteund worden door herbariummateriaal. Dit is bijvoorbeeld het geval bij het Voorjaarsvergeet-mij-nietje (*Myosotis stricta*) dat vaak - en naar bleek ook voor de vakmensen - verward wordt met andere vergeet-mij-nietjes. Er blijken aanzienlijk meer onjuiste dan goede opgaven van deze soort te zijn.

Ook om andere redenen kan herbariummateriaal noodzakelijk zijn, bijvoorbeeld bij die taxa die in de loop van deze eeuw "gesplitst" zijn zoals het geval is bij de eikvarens. Pas in 1970 werd in de Flora van Nederland onderscheid gemaakt tussen de Gewone eikvaren (*Polypodium vulgare* L. ss.) en de Brede eikvaren (*P. interjectum* Shivas). Van opgaven van vóór die tijd is zonder herbariummateriaal niet na te gaan welke soort bedoeld werd. En bij opgaven sinds 1970 is het de vraag of de vlinder zich bewust was van het onderscheid tussen beide soorten. Opgaven van *P. interjectum* zullen over het algemeen wel goed zin, maar bij opgaven van *P. vulgare* is het vaak niet duidelijk of het hier om de ruime (de "oude") of om de enge opvatting gaat.

Uitvoerig ging spreker bij wijze van voorbeeld in op de systematische verwarring in het geslacht *Glyceria* (Managras). Hier bleek dat in vele gevallen herbariummateriaal van groot belang is. Niet alleen voor het maken van verspreidingskaartjes maar ook voor nader systematisch onderzoek.

Overigens kunnen soms ook dia's als "bewijs" worden gebruikt. Met name is dit het geval bij soorten die niet of nauwelijks met andere verward kunnen worden, bijvoorbeeld orchideeën (waarvan dia's vaak beter zijn dan bruin geworden herbarium-exemplaren), Akkerzenegroen (*Ajuga chamaepitys*), Slanke mantelanjer (*Petrorhagia prolifera*; beide laatste soorten zijn uiterst zeldzaam en bovendien eenjarig waardoor verzamelen onverantwoord zou zijn) en Wolverlei (*Arnica montana*; deze soort is overigens, evenals een aantal orchideeën, alle gentianen en enkele andere soorten, wettelijk beschermd en mag derhalve niet verzameld worden!).

De heer Weeda rondde zijn voordracht af met een tiental voorbeelden van At-laskaartjes en korte toelichtingen op de mogelijke interpretaties van de kaartjes.

Rond half elf kon de voorzitter concluderen dat het een geslaagde en boeiende avond was en wenste hij een ieder wel thuis.